

[Startpagina](#) > Toegang tot de rechter die buiten het toepassingsgebied van de MEB-richtlijn, IPPC en de richtlijn industriële emissies valt, toegang tot informatie en de milieuaansprake

Toegang tot de rechter die buiten het toepassingsgebied van de MEB-richtlijn, IPPC en de richtlijn industriële emissies valt, toegang tot informatie en de milieuaansprake

1.1. Besluiten, handelingen of nalatigheden met betrekking tot specifieke activiteiten die onder het toepassingsgebied van de EU-milieuwetgeving vallen, maar buiten het toepassingsgebied van de MEB-richtlijn (milieueffectbeoordeling) en de richtlijn industriële emissies

1) Wat zijn de toepasselijke nationale wettelijke regels inzake procesbevoegdheid voor zowel individuele personen als ngo's die a) een bestuursrechtelijke toetsing willen aanvragen en b) een beroep bij een nationale rechter willen instellen met betrekking tot de procedures voor de vaststelling van het besluit, de handeling of de nalatigheid en de inhoud ervan (met name de voorwaarden waaraan moet zijn voldaan en eventuele termijnen voor het instellen van een rechtsmiddel)? Hoe doeltreffend is het niveau van toegang tot nationale rechtbanken in het licht van de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie en de daarmee verband houdende nationale rechtspraak?

Toegang van particulieren en ngo's

De ontvankelijkheidsregels zijn dezelfde als deze vermeld in paragraaf 1.4. Over het algemeen kan men stellen dat de Belgische wetgeving en rechtspraak geëvolueerd zijn op zo'n manier dat de toegang tot de rechter in milieuzaken nu in overeenstemming is met het Verdrag van Aarhus en de gerelateerde EU-wetgeving (zie paragraaf 1.3).

2) Wat is de reikwijdte van de bestuursrechtelijke toetsing (indien van toepassing) en het beroep bij een rechterlijke instantie (indien van toepassing)? Heeft zij betrekking op zowel de formele als de materiële rechtmatigheid?

Administratief beroep en rechterlijke controle

Zoals uiteengezet in paragraaf 1.3, worden in administratief beroep alle aspecten van de administratieve beslissing beoordeeld, terwijl rechterlijke controle door administratieve rechtbanken zowel de materiële als procedurele wettigheid omvat. Er zijn geen gronden of argumenten die worden uitgesloten van de fase van rechterlijke controle.

3) Moeten eerst de bestuursrechtelijke toetsingsprocedures doorlopen zijn alvorens er beroep bij een rechterlijke instantie kan worden ingesteld?

Uitputting van administratief beroep

Wanneer de betrokken wetgeving voorziet in de mogelijkheid van administratief beroep, dient men eerst van die mogelijkheid gebruik te maken vooraleer men zich tot een rechtbank kan wenden (zie paragraaf 1.3).

4) Is het voor procesbevoegdheid voor de nationale rechter noodzakelijk om deel te nemen aan de fase van openbare raadpleging van de bestuursrechtelijke procedure — opmerkingen formuleren, deelnemen aan hoorzittingen enz.?

Participatie van het publiek

Opdat het beroep bij een administratieve rechtbank ontvankelijk zou zijn, is niet vereist dat men heeft deelgenomen aan het openbaar onderzoek tijdens de administratieve procedure.

5) Zijn er gronden/argumenten die zijn uitgesloten van de fase van beroep bij een rechterlijke instantie?

6) Eerlijk, billijk — hoe wordt dit toegepast in het nationale rechtsgebied?

Eerlijk proces

Het principe van wapengelijkheid maakt deel uit van het begrip eerlijk proces. In België wordt het principe geïnterpreteerd in lijn met de rechtspraak van het EHRM en Hof van Justitie.

7) Hoe is het begrip “snel” in de nationale wetgeving omgezet?

Tijdigheid

Het grootste pijnpunt van de Belgische situatie inzake toegang tot de rechter is dat de rechtbanken nog steeds te veel tijd nodig hebben om zaken te behandelen, hoewel de laatste jaren enige verbetering merkbaar is.

8) Zijn er dwangmiddelen tot rechtsherstel beschikbaar? Zo ja, wat zijn de procedurele vereisten om hiervoor in aanmerking te komen? Gelden er speciale regels voor elke sector, afgezien van de algemene nationale bepalingen?

Voorlopige maatregelen

Voorlopige maatregelen zijn mogelijk onder de voorwaarden die werden uiteengezet in paragraaf 1.7.2.

9) Wat zijn de regels ten aanzien van de kosten van toegang tot de rechter om op deze gebieden een beroep in te stellen? Wat zijn de mogelijke gevolgen als een zaak voor de rechter wordt verloren? Wat zijn de waarborgen die buitensporige kosten moeten voorkomen en wordt in de wetgeving uitdrukkelijk bepaald dat kosten niet buitensporig mogen zijn?

Kosten

De regels zoals uiteengezet in paragraaf 1.7.3 zijn van toepassing.

1.2. Besluiten, handelingen of nalatigheden met betrekking tot de bestuursrechtelijke procedures die moeten worden gevolgd om te voldoen aan de nationale uitvoeringswetgeving voor Richtlijn 2001/42/EG inzake strategische milieueffectbeoordeling (SMEB)[1]

Toegang van particulieren en ngo's

1) Wat zijn de toepasselijke nationale wettelijke regels inzake procesbevoegdheid voor zowel individuele personen als ngo's die a) een bestuursrechtelijke toetsing willen aanvragen en b) een beroep bij een nationale rechter willen instellen met betrekking tot de procedures voor de vaststelling van het besluit, de handeling of de nalatigheid (met name de voorwaarden waaraan moet zijn voldaan en eventuele termijnen voor het instellen van een rechtsmiddel)? Hoe doeltreffend is het niveau van toegang tot nationale rechtbanken in het licht van de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie en de daarmee verband houdende nationale rechtspraak?

De ontvankelijkheidsregels zijn dezelfde als deze vermeld in paragraaf 1.4. Een belangrijk verschil met MER-vergunningsbeslissingen is dat er in principe geen administratief beroep openstaat tegen SMB-beslissingen voor plannen en programma's, enkel beroep bij de Raad van State is mogelijk. De termijn om het beroep in te stellen bedraagt 60 dagen na de dag van bekendmaking van het plan of programma. Het grote pijnpunt van de Belgische situatie betreffende toegang tot de rechter is dat de Raad van State nog steeds te veel tijd nodig heeft om uitspraken te vellen, hoewel verbetering zichtbaar is de laatste jaren (zie punt 1.8.1).

2) Wat is de reikwijdte van de bestuursrechtelijke toetsing (indien van toepassing) en het beroep bij een rechterlijke instantie (indien van toepassing)? Heeft zij betrekking op zowel de formele als de materiële rechtmatigheid?

Rechterlijke controle

Zoals uiteengezet in paragraaf 1.3 omvat de rechterlijke controle door de Raad van State zowel de materiële als procedurele wettigheid. Rechterlijke controle van een SMB is enkel mogelijk samen met het betrokken plan of programma (1.8.1). Er zijn geen gronden of argumenten die worden uitgesloten van rechterlijke controle.

3) Moeten eerst de bestuursrechtelijke toetsingsprocedures doorlopen zijn alvorens er beroep bij een rechterlijke instantie kan worden ingesteld?

Uitputting van administratief beroep

De wetgeving voorziet niet in de mogelijkheid van administratief beroep betreffende plannen en programma's. Het principe dat eerst van die mogelijkheid gebruik moet gemaakt zijn vooraleer men zich tot de rechter kan wenden, is dan ook niet toepasselijk (zie paragraaf 1.3).

4) Is het voor procesbevoegdheid voor de nationale rechter noodzakelijk om deel te nemen aan de fase van openbare raadpleging van de bestuursrechtelijke procedure — opmerkingen formuleren, deelnemen aan hoorzittingen enz.?

Participatie van het publiek

Met oog op ontvankelijkheid voor de Raad van State is niet vereist dat men heeft deelgenomen aan het openbaar onderzoek in de fase van de administratieve procedure.

5) Zijn er dwangmiddelen tot rechtsherstel beschikbaar? Zo ja, wat zijn de procedurele vereisten om hiervoor in aanmerking te komen? Gelden er speciale regels voor elke sector, afgezien van de algemene nationale bepalingen?

Voorlopige maatregelen

Voorlopige maatregelen zijn mogelijk onder de voorwaarden zoals uiteengezet in paragraaf 1.7.2.

6) Wat zijn de regels ten aanzien van de kosten van toegang tot de rechter om op deze gebieden een beroep in te stellen? Wat zijn de mogelijke gevolgen als een zaak voor de rechter wordt verloren? Wat zijn de waarborgen die buitensporige kosten moeten voorkomen en wordt in de wetgeving uitdrukkelijk bepaald dat kosten niet buitensporig mogen zijn?

Kosten

De principes zoals uiteengezet in paragraaf 1.7.3 zijn van toepassing.

1.3. Besluiten, handelingen of nalatigheden met betrekking tot de bestuursrechtelijke procedures die moeten worden gevolgd om te voldoen aan de vereisten inzake inspraak van het publiek van artikel 7 van het Verdrag van Aarhus met betrekking tot plannen en programma's die niet zijn onderworpen aan de procedures van Richtlijn 2001/42/EG inzake strategische milieueffectbeoordeling (SMEB)[2]

Toegang van particulieren en ngo's

1) Wat zijn de toepasselijke nationale wettelijke regels inzake procesbevoegdheid voor zowel individuele personen

als ngo's die a) een bestuursrechtelijke toetsing willen aanvragen en b) een beroep bij een nationale rechter willen instellen met betrekking tot de procedures voor de vaststelling van het besluit, de handeling of de nalatigheid (met name de voorwaarden waaraan moet zijn voldaan en eventuele termijnen voor het instellen van een rechtsmiddel)? Hoe doeltreffend is het niveau van toegang tot nationale rechtbanken in het licht van de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie en de daarmee verband houdende nationale rechtspraak?

De ontvankelijkheidsregels zijn dezelfde als deze vermeld in paragraaf 1.4. Voor plannen en programma's is niet voorzien in de mogelijkheid van administratief beroep, enkel beroep bij de Raad van State is mogelijk. De termijn bedraagt 60 dagen vanaf de bekendmaking van het plan of programma. Over het algemeen kan gesteld worden dat de Belgische wetgeving en rechtspraak inzake toegang tot de rechter geëvolueerd zijn in lijn met de vereisten van het Verdrag van Aarhus en de gerelateerde EU-wetgeving (zie paragraaf 1.1).

2) Wat is de reikwijdte van de bestuursrechtelijke toetsing (indien van toepassing) en het beroep bij een rechterlijke instantie (indien van toepassing)? Heeft zij betrekking op zowel de formele als de materiële rechtmatigheid?

Rechterlijke controle

Zoals uiteengezet in paragraaf 1.3 omvat de rechterlijke controle door de Raad van State zowel de procedurele als materiële wettigheid. Via de beginselen van behoorlijk bestuur strekt het wettigheidstoezicht uit tot de feiten. Er zijn geen gronden of argumenten die worden uitgesloten van de fase van rechterlijke controle.

3) Moeten eerst de bestuursrechtelijke toetsingsprocedures doorlopen zijn alvorens er beroep bij een rechterlijke instantie kan worden ingesteld?

Uitputting van administratief beroep

De wetgeving voorziet niet in administratief beroep voor plannen en programma's. Het principe dat administratief beroep eerst uitgeput moet zijn vooraleer men zich tot de rechter kan wenden, is dan ook niet toepasselijk (zie paragraaf 1.3).

4) Is het voor procesbevoegdheid voor de nationale rechter noodzakelijk om deel te nemen aan de fase van openbare raadpleging van de bestuursrechtelijke procedure — opmerkingen formuleren, deelnemen aan hoorzittingen enz.?

Participatie van het publiek

Met oog op ontvankelijkheid voor de Raad van State is niet vereist dat men heeft deelgenomen aan het openbaar onderzoek tijdens de administratieve procedure.

Tijdigheid

Het grootste pijnpunt van de Belgische situatie betreffende toegang tot de rechter is dat de Raad van State nog steeds te veel tijd nodig heeft om tot beslissingen te komen, hoewel de laatste jaren verbetering merkbaar is (zie paragraaf 1.8.1).

5) Zijn er dwangmiddelen tot rechtsherstel beschikbaar? Zo ja, wat zijn de procedurele vereisten om hiervoor in aanmerking te komen? Gelden er speciale regels voor elke sector, afgezien van de algemene nationale bepalingen?

Voorlopige maatregelen

Voorlopige maatregelen zijn mogelijk onder de voorwaarden zoals uiteengezet in paragraaf 1.7.2.

6) Wat zijn de regels ten aanzien van de kosten van toegang tot de rechter om op deze gebieden een beroep in te stellen? Wat zijn de mogelijke gevolgen als een zaak voor de rechter wordt verloren? Wat zijn de waarborgen die buitensporige kosten moeten voorkomen en wordt in de wetgeving uitdrukkelijk bepaald dat kosten niet

buitensporig mogen zijn?

Kosten

De regels zoals uiteengezet in paragraaf 1.7.3 zijn van toepassing.

1.4. Besluiten, handelingen of nalatigheden, ook met betrekking tot plannen en programma's die krachtens de EU-milieuwetgeving moeten worden voorbereid[3]

1) Wat zijn de toepasselijke nationale wettelijke regels inzake procesbevoegdheid voor zowel individuele personen als ngo's die a) een bestuursrechtelijke toetsing willen aanvragen en b) een beroep bij een nationale rechter willen instellen met betrekking tot de inhoud van een plan (met name de voorwaarden waaraan moet zijn voldaan en eventuele termijnen voor het instellen van een rechtsmiddel)? Hoe doeltreffend is het niveau van toegang tot nationale rechtbanken in het licht van de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie en de daarmee verband houdende nationale rechtspraak?

2) Maakt de vorm waarin het plan of programma wordt vastgesteld een verschil wat de procesbevoegdheid aangaat (zie ook punt 2.5 hierna)?

Toegang van particulieren en ngo's

De ontvankelijkheidsregels zijn dezelfde als deze uiteengezet in paragraaf 1.4. De vorm waarin het plan of programma wordt aangenomen maakt geen verschil.

3) Wat is de reikwijdte van de bestuursrechtelijke toetsing (indien van toepassing) en het beroep bij een rechterlijke instantie (indien van toepassing)? Heeft zij betrekking op zowel de formele als de materiële rechtmatigheid?

Rechterlijke controle

Zoals uiteengezet in paragraaf 1.3 omvat de rechterlijke controle door de Raad van State zowel de materiële als procedurele wettigheid. Er zijn geen gronden of argumenten die worden uitgesloten van de fase van rechterlijke controle.

4) Moeten eerst de bestuursrechtelijke toetsingsprocedures doorlopen zijn alvorens er beroep bij een rechterlijke instantie kan worden ingesteld?

Uitputting van administratief beroep

De wetgeving voorziet niet in administratief beroep voor plannen en programma's. Het principe dat administratief beroep eerst dient uitgeput te worden vooraleer men zich tot de rechter kan wenden, is dan ook niet van toepassing (zie paragraaf 1.3).

5) Is het voor procesbevoegdheid voor de nationale rechter noodzakelijk om deel te nemen aan de fase van openbare raadpleging van de bestuursrechtelijke procedure — opmerkingen formuleren, deelnemen aan hoorzittingen enz.?

Participatie van het publiek

Met oog op ontvankelijkheid voor de Raad van State is niet vereist dat men heeft deelgenomen aan het openbaar onderzoek in de fase van de administratieve procedure.

6) Zijn er gronden/argumenten die zijn uitgesloten (niet aanvaardbaar) in de fase van beroep bij een rechterlijke instantie?

7) Eerlijk, billijk — hoe wordt dit toegepast in het nationale rechtsgebied?

Eerlijk proces

Het principe van wapengelijkheid maakt deel uit van het begrip eerlijk proces. In België wordt het principe geïnterpreteerd in lijn met de rechtspraak van het EHRM en het Hof van Justitie.

8) Hoe is het begrip “snel” in de nationale wetgeving omgezet?

Tijdigheid

Het grootste pijnpunt van de Belgische situatie betreffende toegang tot rechter is dat de Raad van State nog steeds te veel tijd nodig heeft om tot beslissingen te komen, hoewel de laatste jaren verbetering merkbaar is (zie paragraaf 1.8.1).

9) Zijn er dwangmiddelen tot rechtsherstel beschikbaar? Zo ja, wat zijn de procedurele vereisten om hiervoor in aanmerking te komen? Gelden er speciale regels voor elke sector, afgezien van de algemene nationale bepalingen?

Voorlopige maatregelen

Voorlopige maatregelen zijn beschikbaar onder de voorwaarden zoals uiteengezet in paragraaf 1.7.2.

10) Wat zijn de regels ten aanzien van de kosten van toegang tot de rechter om op deze gebieden een beroep in te stellen? Wat zijn de mogelijke gevolgen als een zaak voor de rechter wordt verloren? Wat zijn de waarborgen die buitensporige kosten moeten voorkomen en wordt in de wetgeving uitdrukkelijk bepaald dat kosten niet buitensporig mogen zijn?

Kosten

De regels zoals uiteengezet in paragraaf 1.7.3 zijn van toepassing.

1.5. Uitvoeringsverordeningen en/of algemeen toepasselijke wettelijk bindende normatieve instrumenten die worden gebruikt om de EU milieuwetgeving en aanverwante regelgevende handelingen van de EU uit te voeren[4]

1) Wat zijn de toepasselijke nationale wettelijke regels inzake procesbevoegdheid voor zowel individuele personen als ngo's die a) een bestuursrechtelijke toetsing willen aanvragen en b) een beroep bij een nationale rechter willen instellen met betrekking tot de procedure voor de vaststelling of de inhoud van het besluit, de handeling of de nalatigheid van de nationale regelgevende handeling (met name de voorwaarden waaraan moet zijn voldaan en eventuele termijnen voor het instellen van een rechtsmiddel)? Hoe doeltreffend is het niveau van toegang tot nationale rechtbanken in het licht van de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie en de daarmee verband houdende nationale rechtspraak?

Toegang van individuen en ngo's

Administratieve regelgeving van federale, gewestelijke, gemeenschaps-, provinciale en lokale overheden kan worden aangevochten voor de Raad van State. De ontvankelijkheidsregels zijn dezelfde als deze uiteengezet in paragraaf 1.4. Er is geen mogelijkheid van administratief beroep, enkel rechterlijke controle door de Raad van State is mogelijk. De termijn bedraagt 60 dagen vanaf de bekendmaking van de regelgeving in het Belgisch Staatsblad of, wat provinciale of lokale regelgeving betreft, na hun officiële publicatie. Verder bepaalt artikel 159 van de Grondwet dat de rechtbanken de algemene, provinciale en plaatselijke besluiten en verordeningen enkel toepassen in zoverre zij met de wetten overeenstemmen. Deze “exceptie van onwettigheid” kan worden opgeworpen voor elke rechtbank zonder specifieke termijn.

2) Wat is de reikwijdte van de bestuursrechtelijke toetsing (indien van toepassing) en het beroep bij een rechterlijke instantie (indien van toepassing)? Heeft zij betrekking op zowel de formele als de materiële rechtmatigheid?

Rechterlijke controle

Zoals uiteengezet in paragraaf 1.3 omvat de rechterlijke controle door de Raad van State zowel de materiële als procedurele wettigheid. Er zijn geen gronden of argumenten die worden uitgesloten van de fase van rechterlijke controle.

3) Moeten eerst de bestuursrechtelijke toetsingsprocedures doorlopen zijn alvorens er beroep bij een rechterlijke instantie kan worden ingesteld?

Uitputting van administratief beroep

De wetgeving voorziet niet in administratief beroep voor plannen en programma's. Het principe dat administratief beroep eerst dient uitgeput te worden vooraleer men zich tot de rechter kan wenden, is dan ook niet van toepassing (zie paragraaf 1.3).

4) Is het voor procesbevoegdheid voor de nationale rechter noodzakelijk om deel te nemen aan de fase van openbare raadpleging van de bestuursrechtelijke procedure — opmerkingen formuleren, deelnemen aan hoorzittingen enz.?

Participatie van het publiek

In principe bestaat er geen formele fase van openbaar onderzoek met betrekking tot regelgeving. In de meeste gevallen zullen evenwel gespecialiseerde organen, samengesteld uit belanghebbenden, geconsulteerd worden. In het Vlaamse Gewest is de Vlaamse Regering verplicht ontwerpen van regelgeving aangaande algemene en sectorale milieuvoorwaarden te publiceren op de website van het Departement Omgeving gedurende een periode van 30 dagen. Tijdens deze periode is het ontwerp ook beschikbaar voor inzage bij het Departement Omgeving. Tijdens deze periode kan elke persoon zijn opmerkingen indienen bij het Departement.

5) Zijn er dwangmiddelen tot rechtsherstel beschikbaar? Zo ja, wat zijn de procedurele vereisten om hiervoor in aanmerking te komen? Gelden er speciale regels voor elke sector, afgezien van de algemene nationale bepalingen?

Voorlopige maatregelen

Voorlopige maatregelen zijn beschikbaar onder de voorwaarden zoals uiteengezet in paragraaf 1.7.2.

6) Wat zijn de regels ten aanzien van de kosten van toegang tot de rechter om op deze gebieden een beroep in te stellen? Wat zijn de mogelijke gevolgen als een zaak voor de rechter wordt verloren? Wat zijn de waarborgen die buitensporige kosten moeten voorkomen en wordt in de wetgeving uitdrukkelijk bepaald dat kosten niet buitensporig mogen zijn?

Kosten

De regels zoals uiteengezet in paragraaf 1.7.3 zijn van toepassing.

7) Is het mogelijk om bij een nationale rechter beroep in te stellen tegen een gerelateerde regelgevende handeling van de EU met het oog op een verwijzing naar de geldigheid in de zin van artikel 267 VWEU, en zo ja, hoe?[5]

EU-regelgeving

Het is niet mogelijk om rechtstreeks een vordering in te stellen bij de Raad van State aangaande EU-regelgeving, aangezien de Raad enkel bevoegd is om administratieve rechtshandelingen en regelgeving van Belgische administratieve overheden nietig te verklaren of te schorsen. Wanneer een administratieve rechtshandeling van een Belgische administratieve overheid wordt aangevochten wegens schending van een EU-wet, en de geldigheid van deze EU-wet wordt in vraag gesteld, is de Raad van State wel verplicht een prejudiciële vraag te stellen aan het Hof van Justitie op grond van artikel 267 VWEU (cf. HvJ 19 oktober 2017, C-281/16, *Vereniging Hoekschewaards Landschap*) vooraleer men een beslissing velt.

[1] De SMEB-richtlijn heeft betrekking op plannen en programma's. Deze vallen ook onder artikel 7 en artikel 9, lid 3, van het Verdrag van Aarhus.

[2] Zie de bevindingen in het kader van [ACCC/C/2010/54](#) voor een voorbeeld van een plan dat niet onder de SMEB valt, maar onderworpen is aan de inspraakvereisten van artikel 7 van het Verdrag van Aarhus.

[3] Deze vallen onder het toepassingsgebied van zowel artikel 7 als artikel 9, lid 3, van het Verdrag van Aarhus. Zie ook de desbetreffende rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie, zoals zaak C-237/97, Janecek, en zaken als Boxus en Solvay, C-128/09-C-131/09 en C-182/10, als bedoeld in mededeling C/2017/2616 van de Commissie betreffende toegang tot de rechter inzake milieuaangelegenheden.

[4] Dergelijke handelingen vallen onder het toepassingsgebied van artikel 8 en artikel 9, lid 3, van het Verdrag van Aarhus. Een voorbeeld van een dergelijke handeling betreft het besluit van de nationale overheid in zaak C-281/16, Vereniging Hoekschewaards Landschap, ECLI:EU:C:2017:774.

[5] Zie voor een voorbeeld van een dergelijke prejudiciële verwijzing zaak C-281/16, *Vereniging Hoekschewaards Landschap*, ECLI:EU:C:2017:774.

■ Laatste update: 22/04/2022

De verschillende taalversies van deze pagina worden bijgehouden door de betrokken lidstaten. De informatie wordt vertaald door de diensten van de Europese Commissie. Eventuele aanpassingen zijn daarom mogelijk nog niet verwerkt in de vertalingen. De Europese Commissie aanvaardt geen verantwoordelijkheid of aansprakelijkheid met betrekking tot informatie of gegevens in dit document. Zie de juridische mededeling voor auteursrechtelijke bepalingen van de lidstaat die verantwoordelijk is voor deze pagina.